

Лідер. Еліта. Суспільство

Leader. Elite. Society

УДК 378.015.31:316.42].091.212

doi: 10.20998/2616-3241.2021.1.06

Наталія Шепелева

доктор філософії, методист відділу науково-методичної роботи
Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка;

Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-0212-8820

E-mail: natali.dydko@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація: розглядається проблема формування соціальної активності студентської молоді у просторі закладу вищої освіти. Враховуючи сучасні вектори розвитку суспільства у зв'язку з діджиталізацією, необхідним є позитивний соціальний розвиток студентів, як майбутніх лідерів. Формування їхньої соціальної активності як провідної соціальної якості потребує сприятливого простору та соціально-педагогічного спрямування. Оскільки провідним видом діяльності студентської молоді є освітня, пропонується розглянути простір закладу вищої освіти для формування їхньої соціальної активності.

Ключові слова: соціальна активність, студентська молодь, позанавчальний простір, діджиталізація.

Nataliia Shepelieva

doctor of philosophy degree, methodist of the department of scientific and methodological work of the Kharkiv State Scientific Library named after V. Korolenko;

Kharkiv, Ukraine

E-mail: natali.dydko@gmail.com

FORMATION OF STUDENT YOUTH'S SOCIAL ACTIVITY IN THE SPACE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Abstract: the problem of the formation of student youth's social activity in the space of a higher education institution is considered. Taking into account the modern vectors of development of society due to digitalization, it is necessary to have a positive social development of students as future leaders. The formation of their social activity, as a significant social quality, needs a favorable space and socio-pedagogical direction. Since the leading activity of student youth is educational, it is proposed to consider the space of the institution of higher education for the formation of their social activity.

Key words: social activity, student youth, extracurricular space, digitalization.

Nataliia Shepelieva

An extended abstract of a paper on the subject of:
“Formation of student youth’s social activity in the space of higher education institution”

Problem setting. The modern development of society and leading spheres of activity have undergone significant transformational changes due to global digitalization. The latest technologies accelerate the emergence of new integrations between disparate industries, in particular, there are successful examples of interaction between industrialists and art experts, teachers and IT-specialists, etc. using virtual technologies. Such collaborations have both positive (expansion of socio-cultural space, unlimited access to information, new communication channels, etc.) and negative (consumerism, Internet addiction and gadget addiction, cybercrime and cyberterrorism, etc.) consequences. Such a pace of development of society requires appropriate training of young people who are able to respond to these challenges quickly. Taking into account the peculiarities of youth as a social group, students are the most active part of it. Student youth have powerful psychophysiological, intellectual and creative potential, so they are able to pacify the hybrid social environment. The organization of a favorable environment for the formation of student youth’s social activity is relevant.

Recent research and publications analysis allows consider this issue through the theoretical and practical achievements of scientists. In particular, the works of L. Azizova, V. Esina, N. Kostyuchenko, A. Kulinchenko, A. Murzina, G. Palatkina, A. Seregina, N. Zenko, Kh. Khamzaeva, R. Khanmurzina, A. Kharlanova, E. Shakirova and others are devoted to the definition of the concept of student youth’s social activity. The formation of students’ social activity from the standpoint of determining content through criteria and indicators was studied by A. Anischenko, I. Gaidukova, L. Eremina, A. Kulinchenko, T. Ilyina, M. Kostyuchenko, I. Lerner, L. Liferov, T. Malkovskaya, V. Manko,

G. Palatkina, O. Seregin, O. Pertsovsky, M. Rumyantseva, E. Shakirova O. Kharlanova, L. Kharchenko, and others. The formation of youth’s social activity including student, in different spheres considered in their dissertation researches of O. Kulinchenko, O. Aseeva, etc.

However, the generalized character of the authors’ scientific intelligence actualizes further research of the formation of students’ social activity, also due to the influence of informatization on leading activities. This allows setting the following leading goals of the article: establishing the leading forms of educational and extra-curricular space of a higher education institution (further – HEI), influencing the formation of student youth’s social activity; determination of the level of student participation in socially significant activities of the HEI as a component of social activity.

Paper main body. The conditions put forward for young people in connection with the growing pace of development of society motivate students to take a responsible attitude towards self-development and self-realization of themselves as a person in modern society. Today it is not enough to be physically healthy and have a higher education, it is necessary to have a specific set of values, qualities and skills that contribute to the development and formation of a socially active personality. Among them, we single out such structural components of the student youth’s social activity as: 1) the system of pro-social values; 2) socially significant qualities (initiative and dedication, independence and social mobility, social creativity and creativity, etc.); 3) positively directed pro-social behavior.

Certain structural components make it possible to define the leading concept of “the formation of student youth’s social activity”,

by which we mean: “a regulated socio-pedagogical process of facilitating the assimilation of civic and educational-professional values by students, the acquisition and identification of pro-social behavior based on initiative, social mobility and social creativity both in the conditions of HEI and in the open social environment of information time” [5].

It follows from the above that the leading activities of student youth for the formation of student youth's social activity is the educational and extracurricular space of the HEI, consisting of: leisure activities, public, charitable and volunteer student organizations. This is accompanied by the virtual space, which is closely intertwined with the named more traditional ones, and modern information technologies contribute to positive collaborations between them.

The educational environment of the HEI is a specially organized space that contributes to the development of social values of students [4, p. 86], especially civil and professional. Interaction with other participants in the educational process (classmates, curators, teachers, dean's office, presidency, administration, etc.) contributes to the positive direction of students' potential towards the implementation of socially useful activities. A particularly important role in this is played by the curators of academic groups, whose activities are aimed at “self-realization and the formation of the student's personality as a highly moral and comprehensively developed person” [2, p. 270].

The extracurricular environment of the HEI is a more creative, free space for student youth, consisting of: student government, student public associations, volunteering, etc. They form a favorable environment for the development of the constituent qualities of students' social activity. First of all, very positive influence have the participation of young people in student government, which is defined as “the right and opportunity of students (cadets, except for military cadets) to solve issues of education and life, protect the rights and interests of students, and also to

participate in the management of a higher education institution” [6]. The solution of local problems of the student community by the students themselves contributes to the development of initiative and responsibility, the formation of their own civic position [1, p. 42; 3, p. 7]. Another component of the extracurricular environment of the HEI is participation in student public organizations. Through participation in them, students improve their communication skills, establish future professional ties with representatives of educational, political, medical, etc. structures. An integral part of the environment is volunteering, which contributes to “self-realization of the individual, the development of tolerance, mercy, kindness, responsiveness and other positive qualities that are the basis of coexistence in society” [1, p. 42]. The activity of students in volunteer organizations develops their organization skills, responsibility, strengthens the sense of empathy, which are components of the student youth's social activity.

To analyze the formation of student youth's social activity in the extracurricular space of the HEI, a study was carried out during 2019–2020 yrs. Anonymous survey was conducted among 1200 students of 1–5 courses of the southeastern region of Ukraine. The analysis of the results indicates a low level of student involvement in the extracurricular space of the HEI, which indicates the relevance of its modernization.

Conclusions of the research. The analysis of the theoretical and practical features of the formation of student youth's social activity in the space of the HEI, including educational and extracurricular, we note the following trends:

- the formation of students' social activity is a complex process, mainly depends on the organization of the space of the HEI and its participants;

- traditional forms of educational and extracurricular space of the HEI don't meet the modern needs of student youth, which actualizes their transformation and the search for new ones;

- taking into account the results of the survey, we consider extracurricular leisure

activities like the most favorable for the formation of students' social activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток суспільства та провідних сфер діяльності зазнали значних трансформаційних змін внаслідок діджиталізації глобального масштабу. Новітні технології пришвидшують появу нових інтеграцій між розрізненими галузями, зокрема спостерігаються успішні приклади взаємодії промисловців і мистецтвознавців, освітян й ІТ-спеціалістів та ін. за допомогою віртуальних технологій. Такі колаборації мають як позитивні (розширення соціокультурного простору, необмежений доступ до інформації, нові канали комунікації та ін.), так і негативні (споживацтво, інтернет-та гаджет-залежність, кіберзлочинність й кібертероризм та ін.) наслідки. Головне – такий темп розвитку вимагає відповідної підготовки молоді, здатної оперативно реагувати на означені виклики. Враховуючи особливості молоді, як соціальної групи, найбільш активною її складовою є студенти. Володіючи потужним психофізіологічним, інтелектуальним і творчим потенціалом саме студентська молодь здатна приборкати гібридне соціальне середовище. На часі організація сприятливого середовища для формування соціальної активності студентської молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, дозволяє ґрунтовно розглянути означене питання завдяки теоретичним і практичним здобуткам науковців. Зокрема, визначенню поняття соціальної активності студентської молоді присвячено роботи Л. Азізової, В. Єсіної, Н. Зенько, М. Костюченка, О. Кулінченка, А. Мурзіної, Г. Палаткіної, О. Серьогіна, Х. Хамзаєва, Р. Ханмурзіної, О. Харланової, Е. Шакірової та ін. Формування соціальної активності студентів із позиції визначення змісту через критерії і показники досліджували І. Лернер,

А. Аніщенко, І. Гайдукова, Л. Єрьоміна, Т. Ільїна, М. Костюченко, О. Кулінченко, Л. Ліферов, Т. Мальковська, В. Манько, Г. Палаткіна, Е.Шакірова О. Перцовський, М. Рум'янцева, О. Серьогін, О. Харланова, Л. Харченко, та ін. Формування соціальної активності молоді, у тому числі студентської, у різних середовищах розглядали у своїх дисертаційних дослідженнях О. Асєєва, О. Кулінченко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Проте, узагальнений характер наукової розвідки авторів актуалізує подальше дослідження формування соціальної активності студентів враховуючи вплив інформатизації на провідні види діяльності. Означене уможливає постановку наступних провідних цілей статті.

Формування цілей статті (постановка завдання): встановлення провідних форм навчального та позанавчального простору закладу вищої освіти (далі – ЗВО), що впливають на формування соціальної активності студентської молоді; визначення рівня участі студентів у суспільно значущій діяльності ЗВО як складової соціальної активності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Умови, які висуваються до молоді у зв'язку з наростаючими темпами розвитку суспільства, мотивують студентів відповідально ставитися до саморозвитку та самореалізації себе як особистості у сучасному соціумі. Сьогодні замало бути фізично здоровим і мати вищу освіту, необхідно володіти специфічним набором цінностей, якостей і вмінь, які сприятимуть розвитку та формуванню соціально активної особистості. Серед них виділяємо такі структурні компоненти соціальної активності студентської молоді, як: 1) система просоціальних цінностей; 2) соціально значущі якості

(ініціативність і цілеспрямованість, самостійність й соціальна мобільність, соціальна творчість і креативність, ін.); 3) позитивно спрямована просоціальна поведінка.

Визначені структурні компоненти уможливають визначення провідного поняття “формування соціальної активності студентської молоді”, під яким будемо розуміти: “регульований соціально-педагогічний процес сприяння засвоєнню студентами громадянських і навчально-професійних цінностей, набуття та виявлення просоціальної поведінки на основі ініціативності, соціальної мобільності та соціальної творчості як в умовах ЗВО, так і у відкритому соціальному середовищі інформаційної доби” [5].

З означеного виходить, що провідними видами діяльності студентської молоді для формування соціальної активності студентської молоді є навчальний та позанавчальний простори ЗВО, які складаються з: дозвілєвої діяльності, громадських, благодійних і волонтерських студентських організацій та ін. До цього додається й віртуальний простір, який тісно переплітається з названими більш традиційними, а сучасні інформаційні технології сприяють позитивним колабораціям між ними.

Навчальне середовище ЗВО представляє собою спеціально організований простір, що сприяє розвитку соціальних цінностей студентів [4, с. 86], особливо громадянсько-професійних. Взаємодія з іншими учасниками освітнього процесу (одногопункти, куратори, викладачі, деканат, ректорат, адміністрація та ін.) сприяє позитивному скеровуванню потенціалу студентів у напрямку реалізації соціально корисної діяльності. Особливо важливу роль у цьому відіграють куратори академічних груп, діяльність яких спрямовано на “самореалізацію та становлення особистості студента як високоморальної та всебічно розвиненої людини” [2, с. 270].

Позанавчальне середовище ЗВО представляє собою більш творчий, вільний простір для студентської молоді, який

складається з: студентського самоврядування, студентських громадських об'єднань, волонтерства та ін. Вони утворюють сприятливе середовище для розвитку складових якостей соціальної активності студентів. Передусім позитивною є участь молодих людей у студентському самоврядуванні, яке визначається як “право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військово-службовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти” [66]. Вирішення локальних проблем студентської спільноти самими студентами сприяє розвитку ініціативності й відповідальності, формуванню власної громадянської позиції [1, с. 42; 3, с. 7]. Іншою складовою позанавчального середовища ЗВО є участь у студентських громадських організаціях. Завдяки участі у них студенти поліпшують комунікативні навички, встановлюють майбутні професійні зв'язки із представниками освітніх, політичних, медичних та ін. структур. Невід'ємною важливою складовою середовища є волонтерство, яке сприяє “самореалізації особистості, розвитку толерантності, милосердя, доброти, чуйності та інших позитивних якостей, які є основою співіснування в громаді” [1, с. 42]. Діяльність студентів у волонтерських організаціях розвиває у них самоорганізованість, відповідальність, посилює почуття емпатії, що є складовими соціальної активності студентської молоді.

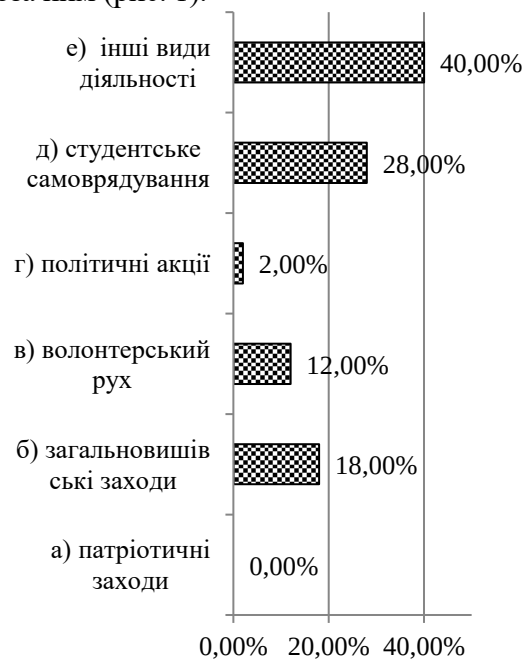
Для аналізу формування соціальної активності студентської молоді у позанавчальному просторі ЗВО було проведено дослідження впродовж 2019–2020 рр. Для цього було обрано чотири ЗВО, які відповідають певним характеристикам і умовам (компліментарності та порівнюваності; спільна освітня спрямованість, зокрема гуманітарна; співпраця студентів із кураторами академічних груп; спільний географічний регіон розташування): зокрема студенти Харківської державної академії культури (далі –

ХДАК), Харківського гуманітарного університету “Народна українська академія” (далі – ХГУ “НУА”), Сумського державного педагогічного університету ім. А.Макаренка (далі – СумДПУ ім. А.Макаренка) і Харківського національного університету мистецтв імені І. Котляревського (далі – ХНУМ ім. І.Котляревського). Інструментом експериментального дослідження було обрано метод анкетування (анонімне). Для

анкетування студентів було обрано авторську методику Е. Шакірової “Порівняльне дослідження вираженості характеристик соціальної активності у студентів”, яка складається з чотирьох блоків питань закритого типу. Серед них найбільшу увагу привертає блок питань щодо участі студентської молоді у суспільно значущій діяльності як в межах простору ЗВО, так і поза ним (рис. 1).

■ Чи доводилося Вам брати участь в наступних заходах?

■ Яку участь Ви берете у громадському житті ЗВО?

Рис. 1. Результати опитування “Порівняльне дослідження вираженості характеристик соціальної активності у студентів”, блок питань “Оціночно-емоційне ставлення студентів до явищ соціальної дійсності і участі в суспільно значущих діяльності” (анкета Е. Шакірової) студентів ХДАК, ХГУ “НУА”, СДПУ ім. О. Макаренка, ХНУМ ім. І. Котляревського

Визначення рівня участі студентів у суспільно значущій діяльності ЗВО дозволяє констатувати обмежений тип залученості у суспільно значущих видах діяльності, зокрема у розважальних – спортивні змагання (38,00%), та організація свят, вечорів (24,00%). А от всеохоплюючі соціальні заходи типу студентські ради, суботники, політичні мітинги є найменш популярними серед студентської молоді – 2,00%, 14,00% й 6,00% відповідно. Хоча, аналіз відповідей на питання “Яку участь Ви берете у громадському житті ЗВО?”

студенти відповіли, що досить активно беруть участь у студентському самоврядуванні (28,00%), що говорить про можливе нерозуміння сутності поняття студентського самоврядування та основ його діяльності про що говорять низькі показники участі у заходах відповідного типу. Загалом, результати опитування студентів визначили пріоритетні для них напрямки діяльності, які необхідно скерувати у позитивному напрямку з метою сприяння формуванню їх соціальної активності.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Проведений ґрунтовний аналіз теоретичних і практичних особливостей формування соціальної активності студентської молоді у просторі ЗВО, зокрема навчального та позанавчального, відзначаємо наступні тенденції:

- формування соціальної активності студентів є складним процесом, який здебільшого залежить від організації простору ЗВО та її учасників;

- традиційні форми навчального та позанавчального простору ЗВО не відповідають сучасним запитам студентської молоді, що актуалізує їх трансформацію та пошук нових;

- враховуючи результати опитування студентів, вбачаємо позанавчальну дозвілєву діяльність, як складову загальної дозвілєвої, найбільш сприятливою для формування соціальної активності молодих здобувачів вищої освіти.

Список літератури:

1. Буянова Г. В. Громадянська культура як обов'язкова складова формування особистості сучасного студента / Г. В. Буянова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів", м. Конотоп, 24–25 квіт. 2018 р. Конотоп. – 2018. – С. 39–43

2. Васильєва М. О. Роль та значення куратора в організації виховної роботи у вищій школі / М. О. Васильєва // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2014. – № 42/43. – С. 270–274

3. Кулінченко О. С. Формування соціальної активності студентів в умовах діяльності органів самоврядування вищого навчального закладу / О. С. Кулінченко // Автореф. Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ. – 2015. – С. 23

4. Мурзіна А. В. Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрямок розвитку українського державотворення / А. В. Мурзіна, Н. В. Солодюк // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ. – 2012. – Вип. 4. – С. 82–87

5. Шепелева Н. В. Формування соціальної активності студентської молоді у дозвілєвій діяльності / Н. В. Шепелева // Дис. ... д-ра філософії : 231 – Соціальна робота Ком. закл. "Харк. гум.-пед.

Академія" Харк. обл. ради. – Харків. – 2021. – С. 305

6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // ЗУ : база даних Верховна Рада України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.05.2018 р.)

References:

1. Buyanova, G. V. (2018), Hromadyans'ka kul'tura yak obov'yazkova skladova formuvannya osobystosti suchasnoho studenta [Civic culture as a mandatory component of the formation of the modern student's personality], Socio-pedagogical principles of civic responsibility of students: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference (April 24–25, 2018, Konotop), pp. 39–43 [in Ukrainian]

2. Vasilieva, M. O. (2014), Rol ta znachennia kuratora v orhanizatsii vykhovnoi roboty u vyshchii shkoli [The role and importance of the curator in the organization of educational work in higher education], Problemy inzh.-ped. Osvity, vol. 42/43, pp. 270–274 [in Ukrainian]

3. Kulinchenko, O. S. (2015), Formuvannya sotsialnoi aktyvnosti studentiv v umovakh diialnosti orhaniv samovriyaduvannia vyshchoho navchalnoho zakladu [The Form of Social Activity of Students in the Minds of the Organisms of Self-Determination of the Other Main Mortgage], Extended abstract of candidate's

thesis. Kyiv: NPDU [in Ukrainian]

4. Murzina A. V., Solodyuk N. V. (2021), *Sotsialna aktyvnist osobystosti studentskoi molodi – priorytetnyi napriamok rozvytku ukrainskoho derzhavotvorennia* [Social activity of the student's personality – a priority area of development of Ukrainian statehood], *Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*, vol. 4, pp. 82–87 [in Ukrainian]

5. Shepelieva, N. V. (2021), *Formuvannia sotsialnoi aktyvnosti studentskoi molodi u dozvillivii diialnosti* [Formation of

social activity of student youth in leisure activities], PhD thesis. Kharkiv: ME “KhHPA” KhRC [in Ukrainian]

6. *Pro vyshchu osvitu* : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII // *Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh / Verkhovna Rada Ukrainy*. [On higher education: Law of Ukraine of 01.07.2014 № 1556-VII // Legislation of Ukraine: database, The Verkhovna Rada of Ukraine], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian] (2018, May, 21)

Стаття надійшла до редколегії 07.12.2021